

Спецпроект: «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність» з нагоди 85-ї річниці від дня народження фундатора вітчизняної історико-психологічної науки В.А.Роменця

УДК 378.147

Антонець М.О.

Полтавська державна аграрна академія

ВПРОВАДЖЕННЯ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НОВИХ ТРЕНІНГОВИХ ПРОГРАМ

У статті розглядається впровадження тренінгів «Жодних вибачень», «Шлюб на все життя» та «Мої слова». Вони включені у викладання курсу «Культура сімейно-психологічних відносин» і «Психологія». Ці програми складені для формування у молоді таких рис характеру, як відповідальність, сміливість, чесність, порядність, повага та самоконтроль. Вони впливають на духовний розвиток особистості студентів та учнів.

Ключові слова: *тренінг, виховання, секс, шлюб, родина, слова, особистість.*

В статье рассматривается внедрение тренингов «Никаких извинений», «Брак на всю жизнь» и «Мои слова». Они включены в преподавание курса «Культура семейно-психологических отношений» и «Психология». Эти программы составлены для формирования у молодежи таких черт характера, как ответственность, смелость, честность, порядочность, уважение и самоконтроль. Они влияют на духовное развитие личности студентов и учеников.

Ключевые слова: *тренинг, воспитание, секс, брак, семья, слова, личность.*

In the article introduction of training "No apologies", «Marriage on all life» and «My words» is examined. They are plugged in teaching of course "Culture of domestically-psychological relations" and "Psychology". These programs are made for forming for the young people of such character traits, as responsibility, boldness, honesty, decency, respect and self-control. They influence on spiritual development of personality of students and pupils.

Keywords: *training, education, sex, marriage, family, words, personality.*

Постановка проблеми. Зараз відбуваються серйозні зміни в освіті України. Реалізація принципів Болонського процесу повинна сприяти підвищенню якості підготовки фахівців у вищій школі. Після закінчення середньої школи випускники повинні мати чіткі орієнтири у виборі майбутньої професії. Визначальним чинником забезпечення високої якості підготовки як випускників середньої школи, так і вищої є впровадження інноваційних форм, методів та засобів навчання.

На жаль у погоні за високими результатами у навчанні ми забули або загубили належне ставлення до виховання дітей та молоді. "Головні орієнтири цього процесу – визначення життєвих пріоритетів, пошук власних шляхів успіху, розуміння необхідності постійного вдосконалення своїх знань та вмій і головне – слугування людям на основі накопичення у свідомості та поведінці моральних та духовних якостей"[2, с.19].

З цього приводу необхідно застосувати наукові праці великого вченого ХХ століття В.Вернадського, який мислив глобально. Найважливішими основами реформи в освіті він зазначав принципи раціональності та духовності. Виходячи з власної концепції ноосфери, вчений стверджував, що наукове знання повинно виступати „єдиною формою духовної культури, загальної для всього людства” [5, с.5].

Сьогодні для більшості молоді існує лише горизонтальний розвиток особистості, тобто розвиток здібностей та емоційних проявів характеру. В результаті всі сили душі спрямовані

не на пошук власного призначення, а на обслуговування самоствердження. А.Гармаєв зазначає, що духовне зростання особистості відбувається тільки шляхом вертикального розвитку. Це розвиток духовних сенсів, сил душі й духу [6, с. 30].

Таким шляхом необхідно формувати особистість учнівської та студентської молоді. "Це потрібно для нормального сприймання існуючої дійсності, для формування кращих якостей характеру, для створення щасливої родини. Духовний розвиток особистості може відбуватися лише на основі використання християнських принципів" [2, с.20]. До речі, духовний розвиток – це необхідна складова гармонійного розвитку особистості. З цього приводу М.Варій стверджує: «Гармонія – це рівновага між відчуттям самодостатності та відчуттям спільності» [4, с. 20].

Формування відчуття самодостатності може бути організоване завдяки груповим засобам навчання, тобто тренінгу. Як слушно зауважує О.Горбушина, тренінг – це яскраве, емоційно насичене заняття, спрямоване на зміну, гармонізацію стилю спілкування особистості, прищеплення навичок, що бажають мати члени групи та розв'язання протиріч, що виникають у взаємодії з іншими або ж мають внутрішньоособистісний характер. Будь-яка з вищеперерахованих цілей тренінгу торкається тонких, складних процесів психології людини. Тому праця тренера схожа на працю ювеліра, який обробляє діамант [7, с. 9]. Самодостатність особистості включає повагу до себе, гідність та збереження себе у цнотливості до шлюбу.

Підготовка до проведення тренінгів заснована на концепції Д.Лі [10, с.16]. Він зазначив: «Тренінг часто вважають одномоментною подією, але гарно спланований тренінг – це тривалий процес, що розпочинається з визначення того, яке саме навчання необхідне. Спочатку виділяють чотири кроки та відповідно чотири питання, які ми повинні вирішити». Д.Лі пропонує такий алгоритм: 1)Вияв проблеми; 2)Пошук рішення про застосування тренінгу; 3)Прийняття рішення про застосування тренінгу; 4) Формулювання задачі (до чього ми прийдемо у результаті проведення тренінгу).

Навчально-виховний процес повинен передбачати формування слушної системи уявлень про родину в молоді та готувати її до створення міцної сім'ї. Сьогодні, як ніколи, актуальним є впровадження тренінгів, у процесі яких учні та студенти пізнають духовні принципи побудови щасливої родини - «Жодних вибачень» та «Шлюб на все життя».

Актуальним є також тренінг «Мої слова» щодо розуміння значення та наслідків вживання лайливих слів. У процесі цього тренінгу учні та студенти познайомляться з негативним впливом лихослів'я на життя людини, приймуть рішення відмовлятися від поганих слів у власній мові. Вплив на формування у молоді чистого лексику є важливою складовою гармонійного розвитку особистості. У тренінгу доцільно розглянути таку категорію лексичної системи, як нецензурні слова, їх психологічний вплив на людину. На жаль, ненормативна лексика – реально існуючий етнокультурний шар мови.

О.Тупиця стверджує, що це не просто стилістичний шар, який існує в мові разом з іншими, а ціла сфера, що вібрала у себе своєрідну сенсову напругу і психологічні та гендерні проблеми. Це підкреслює і Л.Ставицька у своєму словнику «Українська мова без табу» [12, с.364]. Ненормативна лексика – сегмент лайливої лексики, що включає брутальні вирази, які часто виявляють довільну мовну реакцію на несподівану ситуацію [12, с.365]. Життєвий досвід свідчить, що лихослів'я - велике зло, яке не приносить благословення і благополуччя народу та суспільству, а тому має бути покаране і негідне людського товариства [13, с.32].

Тому **метою** нашого дослідження було довести значущість впровадження нових тренінгів у навчальному процесі. Об'єкт дослідження – тренінги «Жодних вибачень», «Шлюб на все життя» та «Мої слова». Предметом дослідження є реакції учнів та студентів на техніки і вправи, що включає програма тренінгу.

Методика та організація дослідження. Дослідження проводилося протягом 2005 – 2011 років за методом включеного спостереження та формуючого експерименту в студентських колективах інженерно-технологічного і агрономічного факультетів, факультетів обліку і фінансів та економіки і менеджменту Полтавської державної аграрної академії а також у ЗОШ №20. Дослідник є водночас тренером.

Програма викладання курсу „Культура сімейно-психологічних взаємин” (КСПВ) на факультеті обліку і фінансів і курсу «Психологія» на інженерно-технологічному та агрономічному факультетах включає проведення тренінгів “Жодних вибачень”, «Шлюб на все життя» і «Мої слова».

Результати дослідження та їх обговорення. У сучасному суспільстві є серйозна проблема – статеве життя до шлюбу, причому серед підлітків. Наслідком цього є зараження ВІЛ- інфекцією, захворювання на СНІД, інші хвороби, а також комплекс емоційних, соціальних та духовних проблем. Загалом у світі інститут сім’ї зруйновано. Статистично підвищилася кількість розлучень. На жаль, в Україні в середньому в 2010 році на 3 шлюби припадає 2 розлучення. Консенсуальне співжиття стає нормою, у багатьох країнах реєструються одностатеві шлюби, гомосексуальним парам в Україні дозволено усиновлювати дітей, збільшується показник по абортам та підлітковій вагітності. Виховання дітей у родині повністю перекладене на державні інстанції. У результаті відбувається відчуження батьків від дітей, втрачені духовні засади створення сім’ї.

Тому основна мета тренінгу «Жодних вибачень» – пропагувати ідею повного уникнення ризикової поведінки, пов’язаної із сексуальною активністю до шлюбу. Саме тому тренінг покликаний допомогти учням та студентству дізнатися про наслідки статевих контактів до шлюбу, зрозуміти переваги виваженої поведінки та розвивати риси характеру, необхідні для статевого утримання до шлюбу. Молоді пояснюється гріховність консенсуального співжиття, а також зради. У Біблії сказано: “Тому свого Духа пильнуйте і дружину юнацтва свого не зраджуйте!” [1; Мал.2:15], а також «Бо це воля Божа, освячення ваше: щоб ви береглись від розпусти» [1; 1-е Сол.4:3].

Тренінг розроблений Всеукраїнською християнсько-громадською організацією «Нова Надія» у 2004 році. Він адаптований для молодіжної аудиторії, використовуючи навчальні матеріали [14]. Впровадження тренінгу розпочалося з березня 2005 року, після того, як тренер пройшла курс навчання. Проводиться тренінг протягом одного практичного заняття для однієї групи (25 чол.). Спочатку оголошується проблема. Тренер задає питання: «Чому сьогодні молодь йде на сексуальні стосунки до шлюбу? Давайте разом поміркуємо, а після фільму проведемо дискусію». Потім усі разом дивляться фільм «Жодних вибачень» протягом 30 хвилин.

Студенти та учні виявляють різноманітні реакції після фільму. Але спочатку тренер дає можливість висловитися усім бажаючим з приводу ситуацій та персонажів з фільму. Це реальні люди. І події, що відбулися з ними, реальні. Протягом дискусії молодь яскраво, цікаво демонструє власну думку, інколи обурюється, інколи засмучується, згадує історії з особистого життя, захищає героїв фільму. Одним словом, не байдужа до проблеми. І це втішає.

Після жвавого спілкування учасникам пропонується гра «Альтернативна мотивація». Разом визначаємо мотиви, що ведуть до статевої активності до шлюбу та мотиви, що стримають молодь займатися дошлюбним сексом. Наступна вправа «Що таке справжнє кохання?» допомагає з’ясувати сенс певних взаємин. Є різниця між любов’ю, пожадливістю і пристрастю. Тренер пояснює, що беззастережна любов – це відданість, що заснована на обов’язку та безкорисливій турботі один про одного. Вона означає добровільну вірність іншій людині та прагнення до її щастя. Пожадливість - це непоборне сексуальне бажання або статевої потяг. Пристрасть –це захоплення, що звернуто до почуттів.

Учні та студенти розбираються з поняттями симпатії, закоханості та любові. У них відкриваються очі на те, що їм здавалось таким зрозумілим. Їх погляди, цінності, установки багато в чому є хибними. Але коли попадаєш у пастку, потім вже пізно змінити ситуацію та її наслідки. Хоча вибір завжди залишається за людиною. Важливо правильно зорієнтувати її на ці наслідки.

Кульмінацією тренінгу є гра «Смачний фрукт» та ілюстрація «Склянка з чистою водою», глибоким змістом яких є важливість збереження цнотливості до шлюбу та застереження себе від гріховних вчинків. Тренер надає слушні знання учасникам тренінгу щодо негативного ставлення до завчасних статевих стосунків. Вони приховують у собі

серйозні загрози для фізичного здоров'я молоді, для її емоційного стану та морального складу. Дошлюбні статеві зв'язки породжують потенційні труднощі у майбутніх стосунках, себто схильність до неповаги партнера та безвідповідальність. Важливо зруйнувати кліше та певні стереотипи у поведінці молоді, що сформувалися завдяки неправильному статевому вихованню в родині.

Молодь зрозуміє, що міцна родина формується тільки на засадах любові. Продовженням цієї думки є практичне застосування вищеназваних принципів у тренінгу «Шлюб на все життя». Мета цього тренінгу – прийняти позицію «Міцний шлюб – щаслива родина». Він включає спочатку діалог з аудиторією щодо розуміння сучасного ставлення до шлюбу. Потім учасникам пропонується подивитись художній фільм «Вогнетривкий» (2 години). Після фільму задається домашнє завдання – написати есе і запропонувати свою назву фільму. Тренер перечитує декілька разів усі твори. На другій зустрічі йде спілкування з молоддю, спираючись на дві тези: 1) «Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом» [1; 1М.2:24] та 2) «Тож, що Бог спарував, людина нехай не розлучує!» [1; Мк.10:9].

Учасникам тренінгу пояснюється справжня мета шлюбу – стати єдиним цілим у подружжі. Єдність у шлюбі виявляється у тому, що чоловік і жінка доповнюють один одного. Це веде до взаємного збагачення та найповнішого вияву найкращих якостей людини. Аналізуючи усі існуючі сучасні моделі стосунків між людьми, тренер чітко пояснює духовну позицію- Божу модель – шлюб на основі любові та зареєстрованих стосунків. «І сказав Господь Бог: «Не добре, щоб бути чоловіку самотнім. Створю йому поміч, подібну до нього»[1; 1М.2:18].

Тренінг «Мої слова» розроблявся і впроваджується авторкою статті четвертий рік. Мета тренінгу – навчитися слідувати за всім, що ми говорим. Щоб застерегти молодь від гріховних вчинків, необхідно орієнтувати її на самоконтроль, на збереження серця свого від негативної мотивації. «Над усе, що лише стережеться, серце своє стережи, бо з нього походить життя»[1; Пр.4:23].

На початку заняття учням та студентам пропонується висловитися, яку роль мова відіграє у нашому житті. Далі тренер пояснює, що мова- це вербальний засіб комунікації. За допомогою слів людина виражає свої почуття, висловлює думку, покращує або погіршує емоційний стан партнера по спілкуванню, забезпечує змістовний аспект взаємодії та порозуміння у процесі діяльності з іншими. Також мова – це система фонетичних знаків, що включає синтаксичний та лексичний принципи. Вона складається зі слів, що виражають можливість відтворювати вголос міркування, почуття, емоції. Така якість притаманна лише людям. Слова несуть величезне енергетичне навантаження, тому вони мають силу. Ними можна як убити людину, так і дати їй зцілення, надихнути на подвиги та зробити байдужим до інших. Тренер читає два вірші.

Розрізнення понять «значення» і «сєнс» у лінгвістиці та психології має давню традицію. Ще у Біблії сказано: «Як багато, наприклад, різних мов є на світі, і жодна з них не без значення!»[1,1 Кор.14:10]. З цього приводу М.Корнєв та А.Коваленко стверджують, що значення — це відображення найсуттєвіших та узагальнених боків предметів і явищ. Система значень є відносно постійною, об'єктивною та єдиною сукупністю понять, дій чи цінностей для більшості членів соціальної групи. Сєнс — це той суб'єктивний зміст, якого набуває слово в конкретному контексті, в конкретній ситуації спілкування [9, с.85].

Далі протягом 10 хвилин проводиться гра «Значення слів». Тренер та учасники називають будь-які слова та дають їм чітке визначення. Потім йде дискусія, у якій тренер цікавиться, що студенти та учні знають про походження лихослів'я, про причини вживання лайливих слів, про наслідки використання ненормативної лексики. Потім він розповідає про історію лихослів'я. До слова в усі часи ставилися дуже обережно. "Мовчання - золото", - свідчила стародавня мудрість, попереджаючи людину про відповідальність за кожне слово.

Відомо, що в давніх цивілізаціях покарання за лайливі слова було дуже суворим, особливо якщо лихослів'я відносилось до батька чи матері. У Старому Заповіті сказано: « Бо кожен чоловік, що прокляне свого батька чи матір свою, буде конче забитий" [1; 3М.20:9].

Також у Новому- «Хто злорічить на батька чи матір, хай смертю помре» [1; Мт.15:4]. Тож люди піклувалися про благополуччя підростаючого покоління, яке виховували на заповіді: «Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі! [1; 2М.20:12]. Ісус Христос попереджає: «Кажу ж вам, що за кожне слово пuste, яке скажуть люди, дадуть вони відповідь судного дня! Бо зо слів своїх будеш виправданий, і зо слів своїх будеш засуджений» [1; Мт.12:36-37].

Так, на Запорізькій Січі за лихослів'я людину карали батогами, прив'язавши її до стовпа. Лихослів'я заборонялося навіть під час військових походів, щоб не накликати біду, і щоб похід був успішний. Лайливі слова на адресу друга або недруга суворо заборонялися. Московський цар Олексій Романов за публічно висловлені лайливі слова карав стратою. Петро I спеціальним указом велів секти різками лихословів. У минулі часи використання нецензурних слів розглядалося не лише як лихослів'я, а й як опоганення норм людського буття.

Тренер пояснює, яке смислове навантаження несе слово «Благословіння». Воно складається з двох слів: "благо" і "славити", які завжди містять лише добро, охороняють від усякого зла, нечистоти. Особливо цінуються благословення батьків, адже батьки щиросердо люблять своїх дітей і бажають їм добра. М.Своуп зазначає, що коли вона по телефону стала благословляти свого онука, у нього кожного дня почали з'являтися позитивні зміни у поведінці. Вона пише: «Тепер я постійно благословляю свого онука Дені, зосереджуючись на його особистісних, духовних, фізичних та емоційних потребах» [11, с.4].

Окремо розбираються матерні слова. Вони сіють зло повсякчас, поширюють негативний і злий поголос, ворожнечу та ненависть. До таких слів з давнини ставилися дуже суворо, особливо якщо вони стосувалися батька чи матері. Таким чином, суспільство стояло на охороні авторитету сім'ї, підтримувало моральність, укріплювало засади держави. Слова «мати» й "мат" мають спільний корінь. Вживаючи матерні слова, негативні емоції передаються матері. Духовно порушується повага до найближчої людини – матері.

Люди, що вимовляють матерні слова, висловлюють відверте зло, яке повертається до них і приносить їм горе, погіршує їхнє здоров'я. У них розвивається склероз, загальна атрофія, серцева недостатність, руйнується нервова система, пам'ять. Ніхто не замислюється, що лихослів'я зі згадкою дітородних органів лягає важким прокляттям на майбутнє покоління, оскільки діти й онуки таких людей не бувають щасливими. Вчені дійшли висновку, що лихослів'я сприяє розпаду особистості. Нав'язування молоді лихослів'я веде до знищення у свідомості сорому та сумління.

Доктор біологічних наук П. Горяєв довів, що лайливі слова завдають нам великої руйнівної шкоди. Від звукових хвиль, спричинених лихослів'ям, розпадаються хромосоми та розриваються ланцюжки ДНК. Вода зберігає вплив звуків протягом 30 днів. А так як людський організм складається на 80% з води, тому він зберігає вплив слів. Тепер зрозуміло, чому Біблія стверджує: "Та не може ніхто з людей язика вгамувати, він зло безупинне, він повний отрути смертельної! Ним ми благословляємо Бога й Отця, і ним проклинаєм людей, що створені на Божу подобу» [1; Як.3:8-9].

Наприкінці заняття учасникам тренінгу показують лялькову п'єсу «Слідкуй за словами». Сценарій знайдено у навчальному матеріалі „Ключі для дітей”. Вони розроблені Всеукраїнською громадською християнсько-просвітницькою організацією "Нова Надія" [8; 7]. Лялькотерапія є не тільки цікавим, але й надзвичайно продуктивним методом виховання духовних пріоритетів. Вона створює сприятливі умови для розвитку здібностей до саморегуляції [3, с.10].

Отже, для підведення підсумків тренер задає учнівській або студентській аудиторії питання: «Хто або що управляє людською мовою?», «Як впливають на життя людини лайливі слова?», «Чи можна заборонити у суспільстві вживання нецензурних слів?»

Висновки. Впровадження нових тренінгів - «Жодних вибачень», «Шлюб на все життя» та «Мої слова» дає можливість впливати на духовний розвиток особистості студентів та учнів. Молодь зрозуміє, що міцний шлюб виникає тільки на засадах любові. Щасливу родину можливо створити, коли кожен буде вкладати в неї щодня працю, фінанси, бажання

слугувати один одному, радість спілкування. Прийняття рішення щодо відмови від вживання поганих слів дає позитивні наслідки у житті та гарне репродуктивне здоров'я. Завдяки новим програмам у молоді йде формування таких рис характеру, як відповідальність, сміливість, чесність, порядність, повага та самоконтроль.

Література

- 1.Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. – Українське біблійне товариство. –2002. – 1296 с.
- 2.Антонець М.О.Впровадження новітніх засобів навчання у викладанні курсів психологічного спрямування // Вища освіта України-Додаток 4, том V (23),-К.: «Гнозис», 2010.- С.19-25.
- 3.Антонець М.О. Лялькотерапія як один з методів виховання духовних пріоритетів у дитини // Збірник наукових праць «Простір арт-терапії» Вип. 1(7).-К.:Арт-терапевтична асоціація, 2010.- С.4-11.
- 4.Варій М.Й. Психологія особистості.- К.:Центр навчальної літератури, 2008. -592с.
- 5.Вернадский В.И. Письма о высшем образовании в России // Постметодика.-№5.-2001.-С.3-8.
- 6.Гармаев А.Ц.Психопатический круг в семье.- Минск: Лучи Софии, 2002.-320с.
- 7.Горбушина О.П.Психологический тренинг. Секреты проведения. –СПб.:Питер,2008.-176с.
- 8.Ключі для дітей.Частина II/За ред.В.Сенчука.- Львів: Логос, 1998.-С.7-8.
- 9.Корнєв М.Н.Соціальна психологія:Підручник/ Микола Ничипорович Корнєв, Алла Борисівна Коваленко.– К.: Вид-во Нац.педунівер.ім.М.Драгоманова, 1995. -304 с.
- 10.Ли Д.Практика группового тренинга.-3-е изд./Пер.с англ.-СПб.:Питер, 2009.-224 с.
- 11.Своуп М.Р. Ежедневно благословляйте своих детей/Мери Руфь Своуп.-М.:Триада, 2010 .- 128 с.
- 12.Тупица А.Ю.Особенности употребления табуированной лексики в речи мужчин //Слов'янський збірник. –Вип.8.-Полтава:Слов'янський клуб, 2009.-С.363-369.
- 13.Формування навичок безпечної поведінки у старших підлітків. Частина II. Причини і шляхи розв'язання проблем, що викликані кризовими явищами у підлітковому середовищі.Навчально-методичний посібник/ О.М.Кравченко, Н.Г.Трухан, С.Я.Янакі, Т.О.Франко, О.В.Козловська-Слуцька, Банні Хейлі, Ганна Ізюмцева.-К.:Всеукраїнський культурно-просвітницький центр «Нове життя», 2008.-80 с.
- 14.No apologies. Focus on the Family.- Colorado,U.S.A., 2004, 250 p.

УДК 159.95

Вакуленко О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, асистент

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ

Предметом статті є деякі дискусійні питання української національної ідентичності, процесу ідентифікації та шляхів його дослідження. Приділено увагу проблемі історичного досвіду, культурної пам'яті, стратегій нарації української нації на сучасному етапі.

Ключові слова: *етнічна ідентичність, національна ідентифікація, ідентитети, історичний досвід, культурна пам'ять.*

Предметом статті являються некоторые дискуссионные вопросы украинской национальной идентичности, процесса идентификации и путей его исследований. Уделено внимание проблеме исторического опыта, культурной памяти, стратегий наррации украинской нации на современном этапе.

Ключевые слова: *этническая идентичность, национальная идентификация, идентитеты, исторический опыт, культурная память.*